

menis empra aquest adjectiu amb el sentit de 'humit, gras (parlant de la qualitat de terra)': «Que si vosaltres, senyors, ordenàveu que les vostres marjals e llocs *ergullosos* fossen plantats de olms, de verns ---, la ciutat abundaria en llenya» (*Reg. Cosa Públ.*, *NCl.*, 29.9); ⁵ veg. supra *orgull*; *AlcM* dóna *vinya orgullosa* 'vinya exuberant, molt ufanosa' al Priorat, Gandesa i Tortosa]. *Orgullosament* [*erg-*, *Llull*; *or-*, *Lacav.* 1696].

Orgullar [*ergullar*, intr. (ant.) 'enorgullir-se', *Reixac*, *Questa*, 79.8 (escrit *argular*); 1474, *Trobes Verge Maria*; fi S. xv, *Viudes Donz.*: «Lo camp de la viuda tan fèrtil *ergulla*, / restant ya del altre marit cultivat» (v. 337), on el sentit és 'adquirir ufanor, esponera', significat que segons *AlcM* viu avui al Camp de Tarr. i al Priorat; refl. 'enorgullir-se', en *Llull*: «--- perquè en smena de tots nosaltres, jo dich que a mi seria semblant que lo rey degués haver en son consell bèsties simples e humils per ço que no *ergullassen* per poder ne per linatge» (*Merav.*, *DAG.*); *Muntaner*: «--- que no *s'ergullen* ne es pensen que los sia venguda aquesta honor, e moltes d'altres --- per llur valentia» (*Cròn.*, cap. 290, VIII, 58.18); *StVicentF*: «nengú per nobleza, nec alias, no's *ergull*» (*Quar.*, 126.178); *Ausiàs March*, CXIII, 125; admès per *DFA.* com a tr. i refl.]; la variant *energullar-se* en *Jaume I*: «los moros són molts e són se molt *energuyllats*» (*Cròn.*, cap. 290, ed. *Barcino*, VII, 24); *energullar* (tr.), admès per *DFA.* Una variant antiga *ergullesir-se* en les *VidesR*: «quant mals homes reseben honor *s'ergulesxen*» (P167v1), la forma que correspondria a aquesta en català antic normal seria *ergulleir-se*, que es podia reduir a *ergullir-se* (documentat en *Yahuda* i *ACanals*, *AlcM*); avui és normal *enorgullir*, -se (*DFA.*) i ja en *Lacav.* 1696: «Vós vos *enorgulliu* o ensuperbiu de vostres riqueses». *Enorgulliment* [*DFA.*], *enorgulliment* [ib.].

¹ *Levy*, *PSW*, duu alguns exemples d'*orgulb*, però com fa constar *JCoromines* (*DECH* IV, 297b1ss.) és forma minoritària en aquest idioma, reduïda a uns parlars gascons i locals que han tingut tractament semblant al del català. — ² *AlcM* citant aquí de l'ed. de *Coroleu* (1886), basada en la de 1558, duu *orgull*. — ³ *Busa-Nebr.* (1507) tot i incloure *argullosa* (adj.), -ament, curiosament omet el subst., i *DTo.* duu només *orgullós* en una edició posterior (1670). ⁴ *Alart*, *InvLC*, inclou com a nom de persona *Ber[en]g[u]er Ergulós* en docs. de 1229, 1231, 1240, 1275. — ⁵ *AlcM* citant aquí de l'ed. de *JCoroleu* (1886), basada en l'ed. de 1558 dóna *orgulloses* i *argullós* en els passatges indicats.

Orí, V. *orina* *Orianes*, V. *oli* (*OLIVA*) *Oriç*, V. *eriçó* *Oricalc*, V. *or* *Oricorn*, variant ant. d'*unicorn*, molt corrent en els Ss. xv-xvi: *DAG.*, s. v., duu exemples de 1395, 1435, 1478, 1541, i *AlcM*, s. v. *unicorn*, altres de 1493, 1523, i un de *Flors de virtut* ⁵⁵ (1490); fou usat per *StVicentF*: «--- axí com los bous e l'*oricorn*, que, si fir, traspassa una paret ---» (*Sermos* I, 41.21; també en p. 154.19); és forma dissimilada, vegeu-ne l'explicació a l'art. *CORN* (II, 939b20) *Orectognòsia*, *orictografia*, *orictologia*, són compostos ⁶⁰

del mot gr. *ὀρυκτός* 'mineral' *Orient*, *orientació*, *orientador*, *oriental*, *orientalisme*, *orientalista*, *orientar*, V. *origen* *Orifant*, *orifany*, V. *elefant* *Orifex*, *orifici*, *oriflama*, V. *or*

ORIGEN, m., pres del llatí *origo*, -inis, f. id., derivat d'*oriri* 'sortir (els astres)', 'ésser oriünd'. □ 1.ª *doc.*: *origi*, 1492, *Albert el Gran*, *Quesits*; *orige* en *DTo.* (1647); *origen*, en *Lacav.* 1696.¹

Mot savi, però ampliament usat. Es diu *orige* a València (ja en *Sanelo*, p. 174),² presunciat *oriçe* amb la fonètica apitxada de la capital.³

DERIV.: *Originació* [1507, *Busa-Nebr.*; rar]. *Original* [adj. 'que remunta a l'origen': *peccat original*, en *Llull*, *Gentil*, i *BMetge*, *Somni*, *NCl.*, 76.8; 'primitiu (referint a la primera versió)': «ffon ja quitat / e cancellat / en lo natal / l'*original* / antic contracte» (*Spill*, 10528; també en 10675); m. 'model, prototip' (en referència a mesures etc.): en *doc.* de 1372, i en un altre de 1430: «It. una mesura de coure qui és *original* de quarta» (*DAG.*); 'text o escrit primitiu, original', ja en 1382; molts exemples en *Lacav.* 1696, com «*original* de testament», «còpia treta de l'*original*» etc.; 'no copiat o imitat, que presenta novetat', en autors moderns (*JRuyra* etc.), d'*originalis* id. *Originalitat* [Lab. 1839]. *Originalment* [Belv. 1805]. *Originari* [tr. 'donar origen', *Lab.* 1839; -se, *Lacav.* 1696]. *Originari* 'oriünd' [«--- és *originari* de França ---» (1462, *Calmette*, *RLR* LI, 284); 1555, *Man. Ardits* IV, 273]; *originàriament* [Lab. 1839]. *Aborigen*, s'usa més sovint en pl. *aborigens* [Lab. 1888], pres del llatí *aborigines* id. Altres derivats d'*oriri*: *Orient* [*Jaume I*: «e quan vim nostra senyera sus en la torre descavalgam del cavall e endreçam-nos ves *orient* e ploram de nostres uyls» (*Cròn.*, cap. 282, ed. *Barcino*, v, 86); *BMetge*; *EximplisMir.* I, 40; *Spill*, 11059, 11542, 14097; *Lacavalleria* 1696: «Tots los pobles de l'*orient* se serveixen de aquell genero de vi»], pres d'*oriens*, -tis, 'que està sortint (sol)', 'levant'; *oriental* [*Tirant*; *DTo.* 1647; *Lacav.* 1696], *orientalisme*, *orientalista*. *Orientar* [Lab. 1839], *orientació* i *orientador* [Lab. 1888]. *Oriünd*, -a [Belv. 1805, que escriu *oriundo*], d'*oriundus* id. *Ortiu*, pres del ll. *ortivus* id., derivat d'*ortus* 'sortida de sol o d'un astre'.

¹ Notem la forma més llatinitzant *origo* en docs. dels Ss. xvi-xvii: 1568 «dels bens dels pares o avis o de les cases de hon són exits e trauhen *origo*», i en un de 1630: «principi y *origo* de la Deputació» (*DAG.*). — ² Fou emprat per *Sanelo* mateix en una carta de 1802: «[lligi] en lo celebrat *Martí Viciàna* que --- [la llengua llemosina] du son *orige* de *Provenza* e *Limoges*» (*RVal. Fil.* VII, 114). — ³ *JCoromines* va sentir «l'*oriçe* del nom» a *Càrcer* (*Rib.* de *Xú.*, 1962); aquesta zona no és de parlar apitxat, però en aquest cultisme segueixen la pronúncia de la capital.

ORINA, del llatí *ŪRINA* id. □ 1.ª *doc.*: *orina*, orígens de l'idioma (document de 1181, *Miret*, *TemplH.*, p. 540).